

SERVICII NOI PENTRU COMUNITATEA LOCALĂ

Paradoxal sau nu, în epoca celui mai mare avânt al politicilor globalizatoare, pretutindeni se fac eforturi pentru prezervarea și cultivarea identităților naționale, regionale și locale, a sentimentului de apartenență la o comunitate definită de trăsături mai mult sau mai puțin distincte menite, cel puțin, să contracareze pericolul aneantizării particularului în general, a specificului în universal, a atipicului în global¹. Însăși instituțiile integratoare, așa cum sunt cele ale Uniunii Europene, insistă asupra faptului potrivit căruia procesul de integrare nu este și nu trebuie asociat cu negarea specificului, a particularului ci, așa cum afirma și Jacques Delors, președinte al Comisiei Europene, trebuie să sprijine dezvoltarea **comunităților locale** în respectul valorilor și culturii proprii.²

Erodarea spiritului comunitar, mai cu seamă din a doua jumătate a secolului XX, în contextul transformărilor petrecute în societate, a constrâns la o necesară reflecție asupra mutațiilor survenite în asumarea identităților proprii. Nu întâmplător, bibliotecile publice și-au asumat, pe fondul unor nedisimulate îngrijorări ale comunităților pe care erau chemate să le deservească, un rol activ în afirmarea tradițiilor și valorilor locale asociind sarcinilor ce le reveneau, prin tradiție, de dezvoltare a colecțiilor și de informare, **servicii de istorie/cunoaștere locală**.³ Obsesia universalismului, a enciclopedismului, serios zdruncinată în condițiile sporirii accesibilității la cunoaștere, la informație prin intermediul Internetului, a început să fie serios concurată de preocupările care vizează prezervarea și promovarea specificului local. Această orientare se reflectă, astăzi, în proiecte și documente programatice aparținând unor organizații internaționale - IFLA și UNESCO.⁴

În Statele Unite ale Americii, Canada sau Australia, state cu o populație formată aproape în totalitate din emigranți care s-au suprapus, în diferite perioade istorice, peste populații autohtone cu identități culturale aparte, interesul pentru **istoria locală**, pentru **genealogie** în special, a făcut și face obiectul unor politici guvernamentale.⁵

Asociațiile naționale ale bibliotecilor din aceste state au secții speciale de istorie locală și genealogie care coordonează, în teritoriu, activitatea bibliotecilor în acest sens.⁶

Colecțiile de istorie locală găzduite de bibliotecile publice sunt privite ca instrumente capabile să reflecte comunitatea în toată diversitatea ei, să contribuie la educarea societății prin încurajarea participării active a cetățenilor în vederea salvagărdării și promovării identității comunitare. Principiile care stau la baza inițierii unor astfel de colecții, organizării și gestionării lor au făcut obiectul unor ample dezbateri în rândul profesioniștilor din bibliotecile americane și australiene.

Modelul american, ca să-l numim astfel, nu diferă în mod esențial de cel *european*. Aflate în plin proces de integrare, statele și națiunile europene se împotrivesc, în egală măsură, știrbirii identităților proprii. Desființarea granițelor naționale, istorice, mutațiile demografice survenite ca urmare a acestui fapt, amestecul populației autohtone cu emigranți de altă limbă, de altă religie și din spații culturale diferite provoacă, în mod firesc, redefinirea identităților colective.

Bibliotecile publice europene au consacrat dintotdeauna o atenție aparte patrimoniului documentar local. Instituționalizarea serviciilor de istorie și cunoaștere locală este, însă, rezultatul ultimelor decenii ale secolului trecut, concordant cu schimbările petrecute în societate și în cadrul profesiei de bibliotecar. Anii

¹ Benyei Miklós. *A helyismereti munka fejlődési trendjei a XXI. Század elején*
<http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek0211/benyei.html>

² ibidem

³ Ibidem

⁴ *Les services de la bibliothèque publique: principes directeurs de l'IFLA/UNESCO*.- Fédération Internationale des Associations de Bibliothèques. Section des bibliothèques publiques, 2001, cap.1.8

⁵ Partridge, Jan Local (or community) history in Australia: supporting cultural heritage
<http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/157-91e.htm>

⁶ Ghețu, Magia. Considerații esențiale asupra implementării unei colecții de istorie locală, bursier Fulbright în România. În: *Lectura: Revista Bibliotecii Județene „Octavian Goga” Cluj, Serie nouă. An II, nr.3-4 (27), 2004, p.42*

'70-'80 înregistrează, în țările occidentale, preocupări ale asociațiilor de bibliotecari în elaborarea unor metodologii privind organizarea, în bibliotecile publice, a unor colecții de documente referitoare la comunitățile locale, conferind un cadru uniform de dezvoltare a secțiilor de istorie locală. Evoluția acestui proces în Marea Britanie⁷ și Franța⁸ este sinonimă cu cea întâlnită în cadrul Asociației Naționale a Bibliotecarilor din Ungaria a cărei secție de cunoaștere locală⁹ a fost înființată abia în 1994, dar care a fost precedată de o politică culturală națională de sprijinire a cercetării istoriei locale și încurajare a demersurilor de cunoaștere locală.¹⁰

Asociația Națională a Bibliotecarilor din Bibliotecile Publice din România a rezonat cu aceste preocupări și aceste tendințe din biblioteconomia contemporană în măsura în care contextul politic i-a permis. Dacă în 1895 Ion Bianu întocmea planul Bibliografiei Naționale punând bazele unei școli bibliografice românești¹¹ după cel de-al doilea război mondial asistăm la aservirea bibliotecilor publice ideologiei totalitare și la desființarea învățământului biblioteconomic românesc.¹² Totuși, în ciuda unor impedimente, „în perioada anilor '68-'70 s-a pus foarte serios problema constituirii bibliografiei locale într-un sistem perfect articulat, cu legile lui...”.¹³ *Consfătuirea republicană pe teme bibliografice*, ținută la Constanța în 1971, valida cadrul general de dezvoltare a acesteia marcând reorganizarea „activității de bibliografie locală din perspectiva unor realități percepute ca generatoare de... explozie informațională”.¹⁴ Astăzi, ANBPR și bibliotecile publice sunt chemate să facă față unor noi provocări, unei dileme: este necesară înființarea unor (noi) servicii/secții de cunoaștere locală? Răspunsul pare să fie afirmativ așa cum îl regăsim în Programul de activitate al Filialei Cluj a ANBPR pe anul 2005-2006 care indică drept prioritară „crearea unui nou serviciu de istorie locală”.¹⁵ Mai mult, dorința de constituire, în acest an, în cadrul ANBPR, a Comisiei de Istorie/Cunoaștere Locală ca for coordonator al activităților și preocupărilor din teritoriu indică faptul că răspunsul la întrebarea de mai sus a fost deja articulat de marea majoritate a bibliotecilor publice din România.

Crearea unui nou serviciu de istorie locală în cadrul Bibliotecii Județene Cluj

Biblioteca Județeană Cluj a manifestat și manifestă o preocupare constantă în ceea ce privește achiziționarea, păstrarea și gestionarea documentelor și informațiilor de interes local. Dar, ca și în cazul majorității bibliotecilor publice românești, nu dispune încă de o secție sau serviciu de istorie locală. Mai multe secții din cadrul bibliotecii suplinesc, într-o măsură sau alta, absența unui asemenea serviciu. Așa bunăoară, secția de Colecții Speciale găzduiește documente - cărți, manuscrise, corespondență, fotografii, grafică, lucrări cu autograf, pliante și afișe, programe de manifestări culturale etc. - care sunt parte integrantă a istoriei culturale clujene și care au fost prea puțin valorificate din această perspectivă. Același situație o regăsim și în cazul producției editoriale clujene achiziționate în baza dreptului de Depozit Legal Local. *Compartimentul de Referințe și Bibliografii* întocmește o parte a bibliografiei locale pe baza

⁷ *Bibliografia locală. Colecțiile de studii locale*: [îndrumar metodologic elaborat de Asociația Bibliotecilor din Marea Britanie]/trad. Victoria Dumitrescu. În: *Studia Bibliologica. Buletin editat de Biblioteca Municipală „Mihail Sadoveanu”*, Serie Nouă, București, 1995, 18-28

⁸ Hauchecorne, François. *Fonds local et régional*. În: *Bulletin des Bibliothèques de France*, 1982, tom. 27, nr.1, p.1-6

⁹ Gáncsné Nagy Erzsébet. *A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Helyismereti Könyvtárosok Szervezetének története 1994-2002.*- Budapesta, 2004

¹⁰ Bényei Miklós. *A magyarországi helyismereti tevékenység vázlatos története*. <http://www.oszk.hu/kiadvany/kf/2000/4/benyei.html>

¹¹ Moraru, Angela. *Bibliografia locală - parte integrantă a bibliografiei naționale*. În: *Referate și comunicări de bibliologie*.- Constanța: Biblioteca Județeană Constanța, 1999, p.36

¹² Buluță, Gheorghe. *Bibliografia locală, azi*. În: *Referate și comunicări de bibliologie*.- Constanța: Biblioteca Județeană Constanța, 1999, p.33

¹³ Moraru, Angela. op.cit., p.37

¹⁴ ibidem, p. 38

¹⁵ *Programul de activitate al Filialei Cluj a ANBPR 2005-2006* la <http://www.anbpr.org.ro/>

descrierii analitice a articolelor din periodicele clujene și întocmește materiale bibliografice ale unor personalități locale. *Centrul de Informare Comunitară*, componenta de informare locală, dispune și întreține baze de date destinate furnizării unor informații utile cetățenilor din domenii diferite ale vieții politice, administrative, sociale, economice și culturale.

Întrebarea care se ridică este dacă este nevoie ca atâtea secții să-și asume și să-și împartă sarcini ce vizează furnizarea unor servicii de cunoaștere locală și, implicit, dacă nu ar fi mai bine ca acestea să fie asumate de o singură secție specializată. Dezavantajele majore ale dispărării acestor preocupări sunt evidente. În primul rând, personalul angajat în secțiile menționate nu se poate antrena decât parțial și temporar, în funcție de prioritățile impuse de complexitatea postului și a sarcinilor ce îi revin, în activități ce vizează studiul istoriei comunității clujene. În al doilea rând, existența secțiilor în locații diferite îngreunează accesul mai rapid la colecții și informație. În al treilea, dar nu în ultimul rând, în stadiul actual, biblioteca clujeană nu este percepută ca un agent esențial în vederea promovării tradițiilor, valorilor și culturii locale pe măsura potențialului său.

Fără a nega ori minimiza importanța serviciilor și obiectivelor bibliotecii cred că înființarea unui nou serviciu de istorie, sau mai bine, de cunoaștere locală, poate conferi un plus de importanță și autoritate în cadrul comunității, poate redimensiona percepția acesteia asupra rolului și locului bibliotecii publice și poate contribui, în mod decisiv, la conturarea unei identități proprii, distincte în raport cu celelalte instituții culturale clujene.

Dacă ar fi să urmărim metodologia de abordare a înființării unei secții de istorie locală așa cum este ea conturată în bibliografia consultată, primul pas, necesar, etapa preliminară, de pregătire, de tatonare, premergătoare celei de întocmire a unui proiect propriu-zis, nu poate fi trecut cu vederea și nici tratat cu superficialitate.

Acum 2 ani, în cadrul testului de evaluare a pregătirii profesionale aplicat personalului bibliotecii noastre, una din întrebările avansate a fost aceea legată de oportunitatea înființării unei secții de istorie locală. Din păcate, opinia bibliotecarilor în acest sens nu a fost comunicată și nici dezbătută, inițiativa chestionării personalului cu privire la o eventuală viitoare secție de istorie locală rămânând în stadiu incipient. De asemenea, în cadrul ședințelor de pregătire profesională, prea puține din temele susținute au tratat subiecte de istorie locală. Familiarizarea și implicarea personalului în dezbaterile problematice poate reprezenta cheia succesului unui eventual demers de redimensionare a preocupărilor bibliotecii de valorificare a moștenirii culturale a comunității. Alocarea unei atenții speciale dezbaterii, în cadrul programului de perfecționare profesională, a unor teme din sfera istoriei locale, consacrară unei rubrici aparte în cadrul revistei *Lectura* și, într-o etapă ulterioară, a unui spațiu virtual pe site-ul bibliotecii pot contribui, în mod substanțial, la sporirea interesului personalului față de întreaga problemă.

Problema terminologiei ce urmează a fi adoptată poate părea de ordin secundar pentru început. Dacă secția se va numi de istorie locală sau de cunoaștere/memorie locală acest lucru depinde de limitele ce urmează a fi imprimare colecției. Esențial este, ca într-o primă etapă, să încercăm definirea cât mai realistă a ariei și domeniilor ce urmează a fi reflectate de noua colecție și, implicit, a criteriilor de selecție. Trebuie ținut cont, înainte de toate, de ceea ce biblioteca noastră dispune deja. Identificarea tipurilor de documente și a titlurilor deținute de bibliotecă și care pot sta la baza unei colecții de istorie locală presupune, desigur, un efort suplimentar și, neapărat, conjugat al personalului din mai toate secțiile bibliotecii. Este, în fapt, vorba, de o muncă asiduă de cercetare și de un volum de muncă impresionant. Posibilitățile de identificare sunt multiple: după loc de apariție, după autor - personalitate locală, după vedeta de subiect, termen tezaur sau cuvânt cheie. În absența descrierii analitice a unui număr impresionant de publicații, cercetarea conținutului este, într-o primă fază, utopică și nerealistă. Un segment deloc de neglijat sunt acele categorii de publicații găzduite de secția de Colecții Speciale care nu au făcut obiectul descrierii bibliografice: afișe, pliante, broșuri, programe. Problema care se ridică în mod inevitabil este aceea a selecției documentare în vederea constituirii unei noi colecții prin transferul unor publicații dintr-o secție în alta. Singurul instrument identificat în bibliografia românească care poate servi drept reper metodologic este lucrarea elaborată acum 35 de ani și intitulată *Norme de alcătuire a*

catalogului colectiv local.¹⁶ În funcție de opțiunea bibliotecii cu privire la mărimea, importanța și relevanța colecției sale de istorie locală se pot contura deciziile cu privire la destinația documentelor. Definirea criteriilor de selecție este departe însă de a epuiza șirul problemelor care trebuie soluționate. În sarcina cui cade responsabilitatea identificării documentelor de interes local? Cât timp urmează a fi alocat muncii de cercetare? Odată identificate documentele, care va fi modalitatea de distingere a lor de celelalte documente? Convingerea mea este că responsabilitatea identificării și selectării materialelor care pot sta la baza unei colecții de istorie locală trebuie să revină unui colectiv de bibliotecari din cadrul serviciilor de prelucrare și de informare-documentare.

Înainte de a proceda la achiziționarea de noi documente trebuie avute în vedere mai multe aspecte: ce deține biblioteca în momentul de față? Ce domenii sunt acoperite și care sunt cele ce ar putea fi completate ori inițiate? Recomandarea, întâlnită în bibliografia de specialitate, este ca politica de constituire a colecției să fie formulată de cei care o alcătuiesc și prelucrează la nivel local, adică în cooperare cu instituții culturale cointeresate în furnizarea serviciilor de istorie locală, în vederea evitării rivalității și competiției pentru procurarea de material documentar ca și a deținerii lor paralele și în scopul economisirii timpului beneficiarului care trebuie să găsească sursele de informare, pe cât posibil, în aceeași colecție. Inițierea unui dialog cu celelalte biblioteci clujene în perspectiva înființării unei secții de istorie locală poate contribui esențial la conturarea unei politici de achiziție pentru noua colecție, în care accentul să fie pus pe acele categorii de documente ce nu se regăsesc în alte fonduri. În felul acesta se pot pune bazele unei colaborări indispensabile în domeniul serviciilor de istorie locală și, în plus, colecția proprie se individualizează prin caracterul ei aparte, distinct.

Realitatea necosmetizată dovedește că, în ciuda dreptului de Depozit Legal Local, nu toți editorii respectă prevederile legislative în materie. În plus, există foarte multe publicații, minore, dar care sunt foarte greu de procurat și monitorizat. În funcție de opțiunea bibliotecii cu privire la componența colecției sale de istorie locală se poate încerca lansarea unor proiecte de colaborare cu diferite instituții și organizații clujene în scopul implicării lor active în constituirea unui fond care să reflecte viața comunității sub cât mai multe aspecte. Sensibilizarea acestor factori cu privire la necesitatea păstrării și promovării valorilor și tradițiilor locale este esențială: niciodată o colecție de istorie locală dintr-o bibliotecă nu va putea substitui sau concura colecțiile de documente ale arhivei locale sau de exponate dintr-un muzeu de istorie sau etnografic. Arhivele, muzeele, bibliotecile sunt primii parteneri care trebuie avuți în vedere în scopul întocmirii unor direcții de acțiune comună. Promovarea ideii de înființare a unei secții de istorie locală în cadrul bibliotecii județene trebuie să includă și posibilitatea cointereseării instituțiilor administrative, a partidelor politice, a ONG-urilor, a mediului educațional. Biblioteca poate decide să se angajeze, în schimbul obținerii de documente emise de instituțiile contactate, la întocmirea unor portofolii ori a unor materiale informative care să reflecte activitatea acestora. Să nu-i uităm pe specialiști. Clujul găzduiește mai multe instituții de cercetare în cadrul cărora istoricii, dar și sociologii pot fi contactați în vederea obținerii contribuțiilor lor la studiul istoriei locale (în special articolele și studiile care apar în publicații științifice pe care biblioteca nu le poate achiziționa și pe care, de altfel, nici nu le poate monitoriza) și susținerii unor prelegeri pe teme care se subsumează acestui domeniu. Colecționarii particulari, puțin cunoscuți și discreți în aparițiile lor în public, personalitățile vieții clujene, indiferent de domeniul în care excelează, chiar simplii utilizatori ai bibliotecii pot fi potențiali parteneri de colaborare în inițierea unui demers de asemenea complexitate. Fiecare mărturie și contribuție a oricărui membru al comunității locale își poate găsi locul în cadrul unei arhive de istorie orală din cadrul bibliotecii publice. Abordarea prealabilă a tuturor acestor membri ai comunității clujene, instituționali sau particulari, poate fi extrem de utilă în stabilirea limitelor viitoarei colecții de istorie locală din cadrul bibliotecii. Dislocarea pasivismului și a inerțiilor, schimbarea mentalităților este cea mai dificilă sarcină care trebuie asumată de bibliotecari în vederea implementării unui nou serviciu pentru comunitate și cu ajutorul nemijlocit al ei.

Trezirea, susținerea și încurajarea interesului comunității pentru cunoașterea locală trebuie considerate prioritare și în etapa premergătoare înființării noului serviciu de bibliotecă. Utilitatea colecției și impactul pe care aceasta îl va avea în comunitate depind foarte mult de modul și felul în care biblioteca

¹⁶ *Norme de alcătuire a catalogului colectiv local*. - București: Biblioteca Centrală de Stat a RSR, 1971

va și să o impună în conștiința colectivă locală. Prioritară rămâne atragerea mediului educațional. Elevii și studenții constituie categoria de utilizatori cei mai fideli unei asemenea secții, după cum o demonstrează studiile statistice efectuate în Ungaria¹⁷, spre exemplu. Introducerea ca obiect de studiu opțional în școli a istoriei locale s-a dovedit a fi un real câștig. Educarea tinerilor în spiritul respectului față de trecutul și prezentul comunității, față de valorile și tradițiile locale constituie unul din elementele fundamentale ce guvernează asumarea identității colective și a spiritului civic. Biblioteca clujeană ar putea include în cadrul programului său „Școli clujene la Biblioteca Județeană” un club de istorie locală și chiar un concurs în care copiii să fie încurajați să adune și să prezinte date despre istoria școlii lor, a cartierului, a străzii și chiar a familiei lor. Avem în vedere proiectul inițiat de Biblioteca Metropolitană în acest sens în cadrul Programului „Cultură și Cartier”.¹⁸

Eficiența acțiunilor de promovare a preocupărilor de istorie locală în cadrul bibliotecii trebuie potențată prin cooptarea mass-mediei clujene în direcția surmontării atitudinii pasive și ignorante a comunității față de valorile identitare.

Toate aceste eforturi inițiate și derulate de bibliotecă sunt necesare dar nu și suficiente în absența unei politici culturale naționale susținută constant atât la nivelul instituțiilor centrale de stat cât și la nivel local. Practica internațională a demonstrat că demersurile singulare în direcția cunoașterii locale sunt, mai degrabă, sortite eșecului. Implicarea asociațiilor profesionale ale bibliotecarilor în conturarea unui cadru legislativ, a unui program guvernamental de susținere a serviciilor de istorie locală este definitivă. Primul pas, în cadrul ANBPR - înființarea unei Secții de istorie/cunoaștere locală menită să-și asume atribuții de coordonare și îndrumare metodologică în această direcție, să identifice metode de inițiere și implementare a unui program național destinat conservării și promovării moștenirii culturale identitare a comunităților și să elaboreze strategii de colaborare cu secții similare din alte țări, unde aceste practici au dobândit deja o tradiție - a fost deja făcut. Dacă activitatea și, mai ales, eficacitatea acestei comisii va fi pe măsura așteptărilor sau nu depinde de foarte mulți factori dar nu în ultimul rând de bibliotecarii din cadrul secțiilor de istorie/cunoaștere locală.

Concluzionând fără a fi epuizat problematica extrem de complexă a tematicii abordate îndrăznesc să afirm că mult prea adesea, în încercarea de a surmonta frontierele reale sau imaginare ale cunoașterii, biblioteca sacrifică particularul, specificul, individualul în dauna generalului și a aspirației către universalitate, enciclopedism. Parafrazându-l pe unul din marii istorici români, Nicolae Iorga, comunitatea locală care nu-și cunoaște istoria este ca și copilul care nu-și cunoaște părinții. Avem mereu nevoie să ne întoarcem înspre rădăcini, înspre origini ca să nu rătăcim drumul ce-l avem de parcurs.

SIMONA FLORUȚĂU

Bibliotecar
Compartimentul de referințe și bibliografii
Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj

¹⁷ Gáncsné Nagy Erzsébet. *A megyei és városi könyvtárak ...*

¹⁸ Orășanu, Ana Maria. *Regăsirea identității comunitare!* Ana Maria Orășanu. În: *Biblioteca Bucureștilor: Revista Asociației Bibliotecarilor și Documentariștilor din București*, Biblioteca Metropolitană, Anul 1, Nr.8, august 1998, p. 31